

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Bod Péter.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOROS GYÖRGY, DR. CSERNÁTONI GYULA, CZIRJÁK ALBERT,
DR. FERENCZI ZOLTÁN, RIEGER JIMRE ÉS SÁNDOR JÓZSEF.

Megjelen — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer,
legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr.
Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítottak.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Belső-Szén-utca 3. sz.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN közs. isk. igazgató-, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Némely tanszerekről egészségtani szempontból.

(Harmadik előadás.)

Irta: Dr. Imre Gábor egyetemi tanársegéd.

(Előadott a kolozsmegyei tanítótestület központi körének 1887. május 21-én tartott ülésén.)

(Folyt. és vége.)

Még csak az nincs meghatározva, hogy mekkora legyen a padnak a distantiája, a mi igen kényes kérdés, miután oly két szempontból kell megbirálni, a mi egymással homlokegyenest ellenkezik. A padban való felállás ugyanis azt követeli, hogy a distantia oly nagy legyen, hogy a gyermek felállásában az asztallap belső széle által gátolva ne legyen; ellenben írásnál kívánatos, hogy az asztallap minél közelebb hozassék.

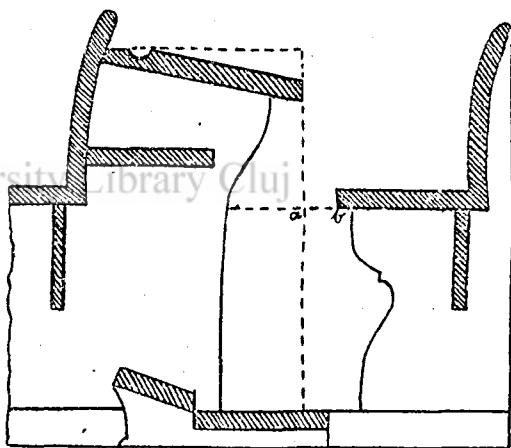
A régi iskolapadok (l. 4. ábra) úgy voltak szerkesztve, hogy az asztallap az ülői résztől igen magasan és távol esvén, írás közben a gyermeknek előre kellett hajolnia már csak azért is, hogy írását láthassa, mi által szeme és a papír közötti távolság a lehető legkisebbre reducáltatva a közelítéshez szokott hozzá. Írás közben az asztallapra helyezett jobb alkarra nem támaszkodhatván, — minthogy így az nem lenne szabadon mozgatható, — bal karjára támaszkodik, ez által az asztallappal érintkező mellkas nyomást szenved, a törzs tengelye balra tér ki, sőt a gerincoszlop függőleges tengelye körül is forgást tesz.

Ilyen iskolapadokat nálunk még ma is találhatunk, a mikor pedig már meg vagyunk győződve azok káros hatásáról.

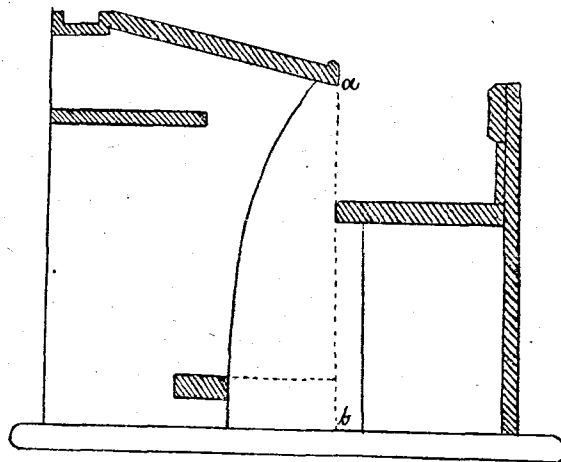
Legelőször a negyvenes években Würtembergben kezdtek az iskolapad iránt különösebb figyelemmel lenni, és az állam által egy padszerkezet állítottatott össze, (l. 5. ábra), melynél a distantia (a—b) már tetemesen alá van szállítva, a mennyiben az 3.43 — 6.78 cm. között ingadozik. A pad támasza kissé magasabb ugyan, mint a hogy az megengedhető volna, de ennek felső része hátra hajolván, támaszúl csak a hátsóigolyák magasságáig szolgál. Ezen iskolapad általában némileg megközelíti az egészségtan követelményeit. Ilyen padszerkezet méreteiről 1—6 folyó számig táblázat is van összeállítva, 6—18 éves tanulók számára 2—2 évvel növekedve.

Barnard Észak-Amerikában behatóan foglalkozott az ötvenes években az iskola egészségtannal és először irt le egy oly padszerkezetet, mely distantia nélküli.

Valamivel később (1865-ben) két schweiczi orvos Guillaume és Fahrner (l. 6. ábra) álitottak össze oly iskola-



5^{ik} ábra.



6^{ik} ábra.

padot, melynél szüntén nincs distantia, vagyis az asztal-
lap belső szélétől lebecsátott függély (a—b) érinti az
ülő deszka belső szélet. Ezen padalagnál, írás közben
kevésbé tér el az ülés a normálistól, de rendkívül aka-
dályozza a tanulót a felállásban, miután az csak hajli-
tott térdek mellett lesz lehetséges, ily helyzetben pedig
az állás igen fárasztó.

Ennél még tovább ment Buchner (l. 7. ábra), a ki
oly padmintát tervezett, melynél a distantia minus volt,
vagyis az asztallap belső szélétől lebecsátott függély
(a—b) az ülő deszka belső szélétől hátrább esett. Igaz
ugyan, hogy az ily iskolapadnál írás közben az ülés
alig veszít valamit a helyes ülésnél előirt helyzetéből,
de itt már a felállás lehetetlenné van téve, és ez az
oka, hogy ezen padnak az iskolában való alkalmazása
a pedagógusoknál oly nagy ellenkezésre talált, a miért
is Buchner úgy módosította padjának szerkezetét, hogy
az csak párosával helyeztessék el a tanteremben, s így
a felálló gyermek a padok közötti üres térre léphet ki.

Ugyanezen ábrán fel van tüntetve az is, hogy mi-
ként változik a pad minden mérete — kivéve a dis-
tantiát — annak nagyobbitásával.

Miután a helyes ülés az írásnál minus distantiájú
pad alkalmazásánál zavartatik legkevésbé, nagyon ter-
meszetes, hogy többen foglalkoztak avval, miként le-
hetne egyesíteni a minus distantiájú padokat a felállás
lehetőségével, s így különböző padszerkezetek jöttek
létre, melyeknél vagy az asztallap előre való tolása
(l. 8-ik ábra a—b) vagy felhajlása, vagy pedig az ülő
deszka mozgathatósága által (l. 9. ábra), a minus
distantiájú pad plus distantiájúvá tétethetik. Az ily pa-
dokat plus-minus distantiájú padoknak nevezzük. Ezek
közül mint legcélszerűbb a Kunze-féle pad érdemel
figyelmet (l. 8. ábra).

Egy ily szerkezetű pad által tényleg legközelebb
juthatunk az egészségtan követelményeihez; de tekin-
tetbe kell venni azokat a hátrányokat is, melyek ily
padoknál feunforognak. Nevezetesen ezek rendesen ke-
mény fából vagy vasból készítettven, igen költségesek
s e mellett complicált szerkezetüknél fogva könnyen ro-
molnak; továbbá a padok mozgatható részei játéksze-
rűl szolgálhatván a gyermekeknek, elvonják azok figye-
lmét az előadástól.

Számba véve mindezeket, daczára az említett há-
trányoknak, meg kell maradnunk a minus distantiájú
padnál és hátrányaintólünk kitelhetőleg segítünk. Ha
az iskola vagyoni állapota nem engedi meg, a vas vagy
kemény fa padok beszerzését, puha fából lehet készít-
tetni, a mi már nagy mérvben alá szállítja a költséget.
Azt, hogy tartósak legyenek, elérhetjük kellő gondozás
és a tanulókra való ügyelet által, kik megakadályozan-
dók a padok rongálásában. Ha pedig még ily olcsóbb-
szerű plus-mius padokat sem képes az iskola besze-
rezni, akkor állandó minus distantiájú padokat kell ké-
szíttetni, melyek azonban csak kettősével legyenek ös-
szekapcsolva. (Buchner-féle pad), hogy a tanulók a pa-
dok közötti üres térre, — jobbra és balra — léphes-
senek ki.

Mindezen padszerkezetekről táblázatok vannak ös-
szeállítva, melyeknek méretei nagyság szerint arányosan
növekednek; ezen táblázatokból azonban, — a fentebbi-
ekből kifolyólag — csak azoknak van határozott értékük,
melyeknél a méretek a test magasságához vannak vi-
szonyítva; és egyáltalában iskolatermek berendezésénél
nem a szerint kell a padokat beszerezni, hogy há-
nyadik osztály vagy hány éves gyermekek számára lesz-

nek azok szükségesek, hanem hogy mily test magassá-
gú gyermekek igénylik.

Egy iskolaterembe a padok beszerzését csak úgy
lehetne szabályszerűleg teljesíteni, ha tudnók a tanulók
nagyságát. Ez a kérdés egyedül a tanítók által old-
ható meg, kiknek huzamosabb, — 10, 15 évi — feljegy-
zéseiből átlagok kiszámítása által lehetne meghatározni,
hogy egyik vagy másik osztályban a tanulóknak hány
százaléka képvisel bizonyos testmagasságot. *)

A tanszerek közül másod sorban az író tábla
említhető, mint a mely szintén igen fontos butor da-
rabja az iskola teremnek. Az író tábla színe, elhelye-
zése mind oly dolgok, melyek, ha rosszul vannak meg-
választva, igen hátrányos befolyással vannak a tanulók
látására. A jó író tábla homályos — úgynevezett pala-
feketével — huzandó be; a fényes táblára irt betűket
ugyanis a fény visszaverődése miatt a tanulóknak csak
egy része láthatja, de meg ezen fény visszaverődés igen
kellemetlen a szemnek.

A kréta, melyet írásnál használunk, lágy, könnyen
porlodozó, kövecsektől ment legyen, a czélnak megfe-
lelő, az úgynevezett iszapolt kréta, mely hengerekbe
préselve igen jó író eszközt szolgáltat.

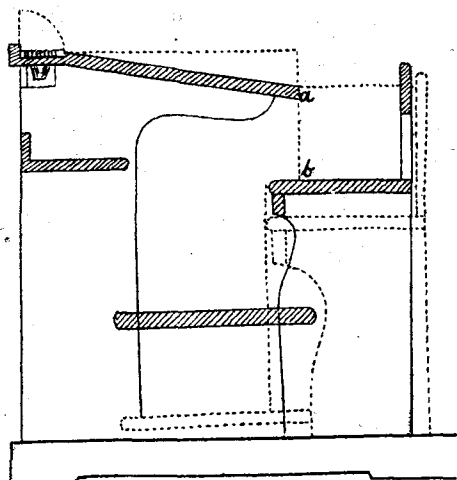
A tábla, magasságra nézve úgy legyen elhelyezve,
hogy középső része megfelelően a tanulók szeme magas-
ságának; ez azért is kívánatos, mert ha a tábla magá-
sán van, a látsik a vízszintes irány fölé emeltetik, s a
gyermekek hypnoticusok (magnetismus) lehetnek, mely,
a mint tudjuk, az által jön létre, hogy a szemeket víz-
szintes látsikjukból kitérítve, apró fényes tárgyat
merőn nézetünk, s jelen esetben ezen fényes pontot
könnyen szolgáltatathatja a táblára írott fehér betű.
Az író tábla úgy legyen megvilágítva, hogy az a tanterem
minden pontjáról szemlélhetővé tétessék. Visszaemlékez-
ve a normál tanteremre (baloldali világítás) legjobb lesz,
ha azt a tanítótól balra eső sarokba terdén állítjuk, a
mikor az ablakokon beeső fény egészen a táblára irá-
nyul. Az író táblára írott betűk kicsinysege gyakran
okozza a szemek megerőltetését és kimerülését, épen azért
magasságuk meg is van határozva, a mennyiben a
betűk magassága legalább 30 mm., a lefelé haladó vo-
nalak vastagsága pedig legalább 4 mm.-re van téve.
Ez a nagyság csak betűkre vonatkozik, számjegyeknél
már nagyobb méreteket veszünk fel, még pedig azért,
mert egyes szavaknál, ha azokban egyes betűk nincse-
nek is olvashatólag kiírva, már kis gyakorlat mellett
is, könnyen következtethetünk az egész szó értelmére.
De nem áll ez a számjegyeknél, miért is ezeknél lega-
lább 40 mm. magasság mellett a lefelé haladó vona-
laknak 5 mm. vastagságúaknak kell lenniök.

Az írás és olvasás tanításánál fali táblák alkalmá-
zását is vették gyakorlatba. Ennél már a betűk kiseb-
bek lehetnek, miután fehér alapon fekete betűk inkább
előtűnnek, és a szem könnyebben különböztetheti meg
azokat.

A szemészek által próbabetűk vannak összeál-
lítva, melyeknek normál szem által bizonyos távolság-

*) Kívánatos volna, ha a tanító egy jegyzéket vezetne a kö-
vetkező rovatokkal: 1. Folyó szám. 2). A tanuló neve. 3). Neme
(fiú, leány). 4). Eletkora (év, nap). 5). Felekezete. 6). Nemzetisége.
7). Egész test magassága mm. (cipővel és a nélkül). 8). A lábszá-
rak hossza mm. (a talptól a szárcapocs fejétségig). 9). A czombok
hossza mm. (a szárcapocs fejétől a csipőig). A differentianak meg-
felelő méret mm. (mely másképp nem mérhető, mint a gyermekeket
leültetvén, a felkar függőleges tartása mellett a könyökcsúcs és ülő
deszka közötti távolságot mérjük le).

ról felismerhetőnek kell lenniök. Visszaemlékezve a normál tanteremre, tudjuk, hogy annak hossza 10 méterben van megállapítva; tehát 10 m.-t véve fel, mint a táblától legnagyobb távolság, normal szemnek 14 mm. magas és 3 mm. vastag betűket kell felösmernie; ezért a fali táblától is megkívánjuk, hogy azon legalább is a nevezett nagyságú betűk legyenek. Ily fali táblákat a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium is adott ki,

7^{ik} ábra.

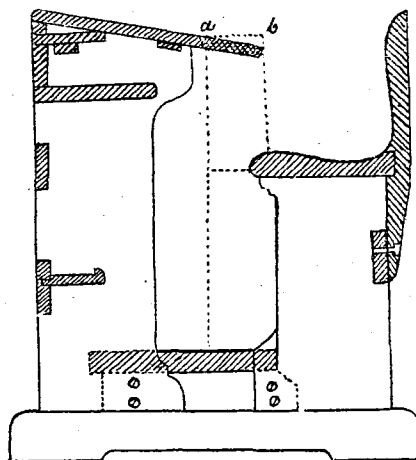
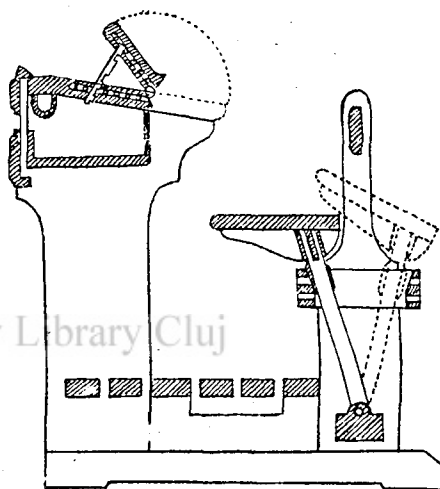
és örömmel tapasztaljuk, hogy az említett nagyságot a fali táblák betűi jóval meghaladják.

A tanítás újabb rendszerénél szemléleti képek alkalmazását is láthatjuk, melyeken a közéletben előforduló tárgyakon kívül, az állatvilág, a természetben előforduló jelenségek és tünemények stb. vannak ábrázolva. Az ezekkel való tanítás csak akkor lesz célszerű, ha azok oly nagyok, hogy a tanterem minden pontjáról egyformán jól felismerhetők, nem pedig olyanok, mint a milyeneket a legtöbb iskolákban találunk, hogy rajtuk az első padokból is alig ösmerni lehet fel az egyes tárgyak.

Ha a szemléleti kép complicált és rajta több különféle tárgy van feltüntetve, ezeknek még nagyobbaknak kell lenniök, annyival is inkább, minthogy ezen képek rendszerint színesek, s a különféle színek felhalmozása különben is zavarja a látást.

Az iskolakönyv egyik olyan tanszer, melyre talán legkisebb gond van fordítva, pedig igen nagy tényező az iskolákban sajnos tapasztalt közel-látás gyarapodásának előmozdításában. Rossz papír, rossz nyomás kényszerítik a gyermeket a könyvet a szeméhez közelebb vinni, mi által közellátókká lesznek. A papír megválasztásánál figyelemmel kell lenni a vastagságra. Vékony papíron úgy a nyomás, mint a betűk keresztül látszanak; ne legyen sok a papírban a farost, és mindig egészen sima, ne pedig bordás papírt használjunk. Megkívánatik a papírnál annak gondos szárítása, ellenkező esetben nagyon hamar megfoltosodik. Színére nézve a tiszta fehéرنél jobb az egy kissé sárgás színű.

A betűk nyomásánál az „n” vétetik fel, mint minta betű. Úgy a kicsiny, mint a sűrűen egymás mellé helyezett betűket a szem nem lesz képes sokáig nézni, a nélkül, hogy ki ne fáradjon, s ezért megvan határozva,

8^{ik} ábra.9^{ik} ábra.

hogy a betűk magassága legalább 1.5 mm., vastag vonala pedig 0.25 mm. legyen; sűrűsége nézve, 1 cm. hosszúságra ne essék több 5 betűnél; továbbá a sorok között a legkisebb távolság 2 mm.-ben van megállapítva. Ha az egyes sorok túlságos hosszúak, a folyékony olvasást könnyen zavarhatják, a miért iskolakönyveknél nem engedhetők meg 100 cm.-nél hosszabb sorok.

Az iskolakönyvek nyomásánál két betű alakot találhatunk: az antiqua (latin), és fractur (német) betűket. A szemre nézve sokkal kellemesebb a gömbölyű antiqua, mint a szegletes fractur betűk olvasása; innen származik, hogy lassankint mind inkább az antiqua betűk lettek elfogadva az iskolakönyvek nyomásánál, sőt tudományos munkát ma már alig láthatunk fractur betűkkel nyomva. Nagyon káros az az állami rendelet, mely Németországban legújabbán tétetett közé; e szerint ugyanis minden hivatalosan kiadott nyomtatványoknak fractur betűkkel kell nyomva lennie, s így hasonló betűkkel jelennek meg az állam által kiadott iskolakönyvek is.

A nyomtatott betűk nagyságuk szerint is elvannak nevezve, s a fentebb jelölt betű mintának legin-

kább megfelel a „corpus“, melynél kisebb betű használása iskolai könyveknél nem engedhető meg.

Iskoláinkban az írásnál használt írószer a papírtenta, irón, palatábla és palavessző.

Kétséget sem szenved, hogy legcélszerűbb, ha papírt és tentát használunk, mely fehér alapon fekete (színes tenták nem engedhetők meg) legszembetűnőbb betűket hoz létre; sokkal rosszabb már a papíron írónnal való írás, mely fényes, tehát nem minden oldalról jól látható, és e mellett halvány betűket ír, ha azonban mégis ezt használjuk írószerül, nagyobb betűket irassunk, lehetőleg lágy írónnal, mely mégis sötétebb mint a kemény irón, a mi némileg ellensúlyozni fogja ezen írószer hátrányát. A palatáblán sűrű betűket ír: a palavessző, és ezt, mint határozottan rosszat, teljesen el kellene vetni.

Az írásnál használt papír, úgynevezett irká k, rendszeren vonalozva vannak, és a vonal többnyire oly vékony, hogy a helyes ülésnél levő távolából a szemnek nem látható, és a gyermek kénytelen lesz fejét előre hajlítani, hogy a vonalozást láthassa. Ezért csak is oly vonalozott irká k engedhetők meg, melyeken a vonalak vastagok, vagyis a megkívánt távolságról is jól láthatók. Vannak ezen kívül irká k, melyeken a betűk dülését jelző vonalak is ki vannak húzva; ez a vonalak előbb említett hibája mellett még szemkápráztató is lévén, annak használata semmi szín alatt nem engedhető meg. A kockásan vonalozott írópapírnak ugyanezen hibája van és szintén elvetendő.

Az írószerrel kapcsolatban nem találok lényegtelennek megemlíteni, hogy a jelenleg divó írás a helyes ülmodor fentartásával nem egyeztethető össze. Ez idő szerint a papírt az asztallapra kissé ferdén elhelyezve, az alkar ugyanily módon elhelyezett állásában 45° szög alatt jobbra dőlt betűket írunk.

A betűknél ezen írási módja, helyes ülésnél lehetetlen először, mert a kéz ily módon felhelyezése az asztalra csak az egész törzsnek előre való hajlása mellett vihető véghez; továbbá, ha a papír fekvését akarjuk alkalmazni, a betűk jelenlegi alakításához, akkor vagy a betű fog nagyobb szög alatt dőlni, vagy fejünket kell balra kitéríteni az egyenes tartásból. Legcélszerűbb és a helyes ülés feltételeiből önként következik, ha a papírt egyenesen helyezve magunk elé egyenesen álló, vagy kissé balra dőlt betűket írunk.

Ezekben foglalhatók össze azok a kellékek, melyeket a tanszerek közül egészségügyi tekintetben szem előtt kell tartanunk; de jóllehet sokan előismerik a rossz tanszereknek az egészségre való káros hatását, ma még mindig találkozunk paedagogusokkal, kik az újításokat nem nézik jó szemmel. Ezen követelményei az egészségnek csak akkor fognak teljes általánosságban életbe lépni, ha az egészség a középiskolákban is, de különösen a tanítóképző-intézetekben előadatva: a tanítást végző közegek bensőleg fognak megösmernedni azokkal a tényezőkkel, a melyek egyfelől feltételezik a gyermekek egészségét, másfelől aláássák azt. Addig is azonban, mielőtt ez életbe lépne, kívánatos volna, ha a kolozsvári tanítótestület központi körének példájára a többi tanítótestületi körök is igyekeznének hasonló előadások útján legalább az iskola egészségügyi főbb követelményeivel megösmernedni.

Egész számokkal való osztási számmivelet.

(Folyt. és vége.)

Egy-egy példa erre:

1. Összetevés: Jánosnak van két ökre, Istvánnak négy, hány ökre van a kettőnek együtt? A gyermek felelje: annyi, a mennyit tesz $2+4$... számít.

2. Elvevés, összehasonlítás: Van e sorban 7 pad, amabban három, hol van több és mennyivel; e sorban annyival van több, a hány kell 3 padhoz hogy hét legyen ... számít.

3. Többször vevés: Egy tyúknak van két lába, hány lába van négynek? A gyermek felelje: Négy tyúknak négyszer két lába van ... számít.

4. Elosztás: a., Ültess el 9 gyereket 3 padba. A gyermek felelje: egy padba, hogy mennyi jut, úgy tudom meg, ha a kilenczet háromfelé osztom ... számít. b., Ültess be tíz gyermeket padokba úgy, hogy egyikegyikben 2 gyermek legyen, hány pad kell? A gyermek felelje: annyi pad kell a hány kettő van a tízen ... számít.

E meghatározások ne gépiesség, hanem a szemléltetéstől levont meggyőződés szüleményei legyenek, mert csak akkor fogják igazi céljokat, — a számolásnál gondolkodásra való szoktatást elérni s csak akkor válnak igazi céljok, — a példák felismerésére való biztos segítség eszközévé; mert csak ekkor ismerik el az ellenzők helyes számtanítási eljárásnak.

E helyen, a meghatározások alkalmával, az írásbeli számolás bemutatásával egy időben ismertethetők a számmiveletek jegyei, dolgozatomhoz ragaszkodva az osztás (:) és (=) jegyek.

Itt szemléltetendő a tiszta tizes és tiszta egyes fogalma, melyekre a további számolásnál, hol tízekkel és egyekkel dolgozik, szükség van. Ha ezt a gyermek megérti s a tizes körben biztosan számol, könnyen osztja a 11-et kétfelé s ha megmutatjuk, a mit tennünk okvetlenül szükséges, hogy előbb az egy tíz, azután az egy egy osztandó s így vezetjük a tizenkettőtől, próbakép meglátjuk: hogy könnyen osztja a 14, 16, 18, számokat kétfelé; szóval el tudja osztani azokat, a melyek maradékot nem mutatnak. Hát a melyekből bizonyos összeg osztatlan marad? Találtunk egy új dologra, szükséges tudni valóra, ezt fejtsük meg tanítványainknak. Most elég fejlettek arra, hogy felfoghassák.

Veszem (szemléltetve) a hármat. Feladványom azt kívánja, hogy tanítványaim azt két egyenlő részre osszák. A jobbak így osztják el: jut egyfelé egy és fél. Azonban a gyengébbeknek még ez is aligha megy. A jobbak, ha kidolgozták, nem látták szükségét annak, hogy a fennmaradó összeget osztatlan kell hagyni. Ennek a szükségét beláttatandó, az előbbi példa annyiban hagyásával feladom: osszák az öt-öt háromfelé. A legügyesebb számolóm is megakad s éppen e telyes lehetlenség látszata teszi egészen figyelmessé őket. Kérdő tekinteteket látom: helyén lesz a kifejtés. Tárgyon szemléltetnek a szokott módon. Három gyermeknek osztok ki az öt golyóból egyet-egyet; kezemben marad kettő. Ekkor bemutatom tehát, hogy az ötöt nem lehet egészen elosztani három felé egyenlő részekre. Abból el lehet osztani hármat, osztatlan marad kettő. Hasonlóan járrok el a hét-tel, osztatván három felé. Itt már azt kérdem, hányat lehet belőle elosztani maradék nélkül?

Hatot; osztatlan marad egy; így teszünk a tizzel. Most osztatom az 5, 6, 7, 9, 10 számokat négyfelé; azután 6, 7, 8, 9 számokat ötfelé, folytatólag a 7, 8, 9, 10-et hatfelé, a 8-at 9, 10-et hétfelé s végül a 8 és 10-et nyolcfelére. Ily eljárás és gyakorlás által czéloom elérem.

A négy alapmiveletet a mondott alapon karöltve gyakorlom; a 20-ig haladva az első korosztály tananyagának végére érek.

A II-ik korosztályban előzetesen ismertetvén az eltanultakat, bemutatandók a vegyes tizesek. E korosztályban alakittatik meg az alapszámok sorszáma, melyre az osztást is alapítani kell. Az előbb elmondott s az első osztályban tanított elvek mellett haladva az osztás könnyebbitésére s gyorsítására segítségül az alapszámok szorzását veszem s ezt így eszközlöm:

Midőn tanítványaimmal az alapszámoknak kettővel való szorzását megcsináltatom, e munkát felbontva összeadás alakjában is bemutatom. Pld. $9 \times 2 = 18$. Összeadás alakjában $9 + 9$ -ből áll vagyis a 18-ban két kilenc van. Tanítványaim az osztás egyik fázisára ismernek. Midőn azt mondja: huszonegyet háromfelé, rászoktatandó, mikép gondoljon oly számot, melyet háromszor véve lesz 21. Ez a hét. Tehát egy részre jut hét. Ez az osztás más alakja. E czélból az úgynevezett szorzó-tábla, mint a számolás ábcz-je jól begyakorlandó, beemlézendő, de nemcsak úgy, hogy a gyermek a szorzó és szorzandó szorzatját tudja, hanem képes is legyen a szorzatot alkotó elemeire felbontani, pl. 49 hányszor 7; 63 hányszor 9; 48 hányszor 8? stb. Ez osztásunk fősegítője. Így vezetve tanítványunk minden számot, mely a szorzó-táblában szerepel gondolkodás nélkül oszt annyira felé, a hány a szorzó volt. S hány ilyen osztás fordul elő az életben? A többi vagyis a szorzó-táblában elő nem forduló összegek osztása a tizes rendszerrel bemutatott (előbb a tiszta tizek, aztán az egyes osztandók) eljárással s az alapszámok szorzására alapított osztási mivelet szerint való tudással, könnyen fejthetők. Pld. $96 : 6 = ?$ Előbb a 9 tizet, melyből csak hat tizet oszthat maradék nélkül s jut egy tiz; osztatlan 36, melyet hatfelé, önként jön, hogy hat jut. Osztat tehát 1 tiz és 6 egy $= 16$.

A már megismert osztás kezelésének begyakorlására a feladványokat talán magánfoglalkozásul is megfejtethetik. E czélből a tanítandó számkörben írunk feladványokat; előbb olyakat, melyek tiszta tizek s maradék nélkül oszthatók pld. $40 : 4 = ?$ Azután oly vegyes tizeseket, melyekben a tizes is, az egyes is osztható pld. $36 : 3 = ?$ ezt követőleg olyakat, melyeknek osztásában a tizes maradékot mutat ugyan fel, de a hozzá kapcsolt eggyessel maradék nélkül osztható pl. $51 : 3 = ?$ Végül oly példák jönnek, melyeket ha elosztottunk, marad fenn bizonyos összeg pld. $62 : 5 =$

Midőn ily szempontokból feldolgozott osztási miveletben az 50-es körig haladtam, ha tanítványaim a szorzó-táblát jól tudják, a mire szigorúan ügyelek, állítom, hogy nincs oly összeg a százas körig, melyet ők egy tagú osztóval el ne osztanának. Miután a főbeli számolással az írásbeli karöltve jár, dolgozatukat le is írják. Megjegyzem azonban, hogy idevonatkozó írásbeli dolgozatuk, nem az írásban szokott formák megtartásával végzett osztási mivelet, hanem a szóbeli, illetve főbeni számolásnak pusztán leírása. Feltünteteti az osztandót, osztót és osztatot s ha netalán osztatlan maradék lenne, az osztattól jobbra kisebb számmal írva, az is, pld. $89 : 7 = 12 \frac{5}{7}$.

Bemutatom, hisz folytonos, évi gyakorlás által már úgy is tudják, hogy az osztásnál három szám van. Egyiket elosztjuk, másik meg mutatja az osztás módját, a harmadik a részek számát vagy a részeknek jutó mennyiséget. Amaz osztandó, a második osztó és utóbbi osztat nevet visel. Ezt év vége felé könnyen felfogják, zavart nem okoz, sőt a név a szerzett ismeret állandóságát biztosítja.

A III. osztályban a főbeli számolás tovább fejlesztése után, az írásbeli számolás lép túlsúlyba. Megismertetendő a tiszta-százaz és vegyes-százaz. Kifejtésül az ily számoknak tizes rendszeren alapuló osztása gyakorlandó. Hasonló változások fordulnak elő itt a százasonál is, mint a melyeket a tizeseknél láttunk, azokat ismertetjük s váriálva gyakoroltatjuk.

Az írásbeli számolást, illetve osztást egy főben megfejtett példa írásbeli kidolgozásával tanítjuk meg. A második osztályban megtanulták az osztási számmevelet leírását, írják tehát le, ha megfejtették:

$$2,4,6 : 2 = 123$$

$$\begin{array}{r} 2 \\ \hline 4 \\ \hline 4 \\ \hline 6 \\ \hline 6 \end{array}$$

Elosztja előbb a két százat. És pedig az írásbelileg már gyakorlattá vált szokás szerint nem azt mondja, hogy két százat kétfelé, hanem az alapszámok szorzásával összekötött osztás alkalmával szerzett ismeret megszokása után így beszél: kettő a kettőben megvan egyszer. Egy kérdésre még azt is megmondja, hogy egy száz, mert százakat osztott. Hogy miért jut egy száz, a tanultak alapján feleli: mert kétszer egy száz = két száz; e két százat az elosztott százaz alá írja s nevezi visszaszorzatnak. Mért szorozzuk vissza? Azért, hogy kitűnjék s az írásban világosan látszódjék, hogy a két százat teljesen elosztottuk. A visszaszorzat és osztandó összehasonlítása, ha a kivonást a miniszteri tantervben ajánlott pótlékozás szerint tanítjuk: könnyű. Ellenben a miveletnek a gyermeki értelemben való tiszta feltűnése lehetetlen, mert ott kivonás, mondjuk helyesebben elvétel nincs, s a kölcsön kérés itt épen neveltség! Oszttuk most a négy tizet, mit hasonló móddal ők mondanak nekem el, én csak táblára írom. Tovább a 6 egyet s kész a mivelet. Ily példákat t. i., hol úgy a százaz, mint a tizes és egyes maradék nélkül osztható, még azon az órán f. táblán segítségemmel mindenki csinál, s lassan-lassan megszokják a visszaszorzat és összehasonlítást, megtanulják annak okát.

A jövő, e czélra szánt órán oly példákat adok, melyekben a százaz nem osztható maradék nélkül. Itt már jobban kiviláglik, miért kell visszaszorozni; ezt miért kell az elosztott összeg alá írni s mire való az összehasonlítás. A százazból fenmaradt összeg, hogy a tizesel együtt osztandó, már a főbeli számolásból tudják s így csakis a tizesnek a fenmaradt százazhoz való írása új. Most osztja a tizeket, majd az egyest; kész a dolgozat. Ily példák hasonlóan egy órai időn a tanítványoknak a f. táblán rendre való dolgozását igénylik.

Következő alkalommal oly példák jönnek, a melyekben a tizes fog osztatlan maradékot mutatni; azután a fennebbiekre való tekintet nélkül való példák. Csak a mivelet végrehajtásának gyakorlatában való tudása után következhetik a szabály, az osztás tagjainak megnevezése, jegyei előszámlálása s a végrehajtás-

nak szóbeli leírása. A gyakorlás által, ha elértük, hogy a százas körben egytagú osztóval jól számolnak, az ezeres körben is biztos a haladás, tovább a tízezeres stb. kör egész a millióig semmi nehézséget nem mutat. A jól vezetett iskolában kevés fáradságot igényel a két, három tagú osztóval bíró miveletek megtanítása is, mert itt a legnagyobb nehézség csakis az osztónak az osztandóban való megkapásában áll s ebben a főbelileg sebesen való szorzás megtanítása segít. A háromnál több tagú osztóval való osztás — nem népiskolába való. —

Ennyit a népiskolai egész számokkal való osztás módszeréről s tananyagáról. Szólok még példáimról és szemléltető eszközeimről.

A példákat sohasem olvasom könyvből. Alkalmiak jobban fejlesztik az értelmet. A szabad beszédet jobban felfogja a gyermek.

Példáim a többi tantárgyak tanításával, azokban szerzett ismeretekkel összeköttetésben állanak. Hiszem, hogy ezzel használok, a célzott tárgy ismétlése által ama tudás biztosításának is; látom, hogy a példa tárgyának ismerete kérdeztem szemébe örömet csal; ily nemű példáim legnagyobb hatását mégis annak tulajdonítom, mikép így a gyermek e tudománynak a többivel való összefüggését, szükségességét átlátja, — szívesebben tanulja. —

Példáim feladásában a mesterkéeltséget kerülöm. Sokszor nem a száma, hanem az egyes kifejezés miatt vezetetik félre a gyermek.

Példáimat nem engedem addig leírni, míg utánam el nem mondja, s azok határozott megértését — nem látom. — A feladvány, jobban mondva: a megfejtés jegyeit egyszerre rakja fel a meghatározással. Így figyelnie kell. Megértés után nem találomra határoz s következőleg nem is találomra dolgozik.

Példáim megfejtésében tanítványaimat nem siettetem, de követelményt azt, hogy a mit írásban tesz: mondja. Mert azt tartom: „A gyermek azt tudja alaposon, a mit elmond szabatosan.“

Házi feladványokkal nem terhelem. Könnyen csalásra vihethé őket. E helyett inkább egyes példák készítésére s megfejtésére ösztönzöm — magán foglalkozás alatt. —

Feladványaimat az egészhez intézem. Az egyesekhez tett kérdésekre is mindeniknek figyelnie kell. Ez által azt érem el, hogy bár hallgatlagosan, mindig karban számolnak tanítványaim, ha egyiket félbe szakítom, a másik rögtön folytathatja. Időnyerés!

Szemléltető eszközeim kezdetben a számológép, számolófa, dió, mogyoró, alma; később semmi egyéb, mint az, hogy a példák tárgya előttök ismeretes, — nevezett számokkal számoltatok legtöbbit. A nevezetlen számokkal való számolást sem szabad mellőznünk. A számtanítás egyik képző hatása, a képzelődés helyes irányban való vezetése szenvedne ez által. Megtörténik, hogy ily számolás közben megakadnak. Jó kisegítő eszköz: az újj. A tizes rendszer szerint jól vezetett gyermek a tíz újján bármit kiszámít, — kirak. E szemléltető eszköz mindig készen áll; idő, fáradság és pénz van kimélve használása által. Ajánlatos; csak nehogy visszaéljünk azzal s gyakori alkalmazásával a gyermek önállóságát kockáztassuk s úgy járjunk, mint a régiiek, kik igazán mindent újjaikon számítottak.

Szemléltethetünk írásbeli dolgozattal is. Van eset, midőn a gyermek nem a kiszámításon, hanem a felad-

ványban előforduló összeg mennyiségén akad meg; ki-segít a leírás. Különösen a gyengébbeknél láttam többször azt, hogy a leít osztandót jobban elosztották főben, mint ellenben.

Figyelj az osztási számmiveletnél jól; tanítványaid tehetségét vedd jól tekintetbe; előbbre e mivelettel a többi számmiveletknél ne haladj, de ez el se maradjon azoktól; módszered legyen kérdezve kifejtő; ne szabályokban, hanem értelemben taníts; hagyd tanítványaidat gondolkodni; lassan haladj: a kívánt eredményt eléred.

Józsa Dániel.

Haladás a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása terén.

Peres Sándor losonczy áll. tanítóképző-intézeti gyakorló iskolai tanítónak: „A beszéd- és értelemgyakorlatokról“ vezérkönyv gyanánt írt, *) s nem régiben megjelent művét, a beszéd- és értelemgyakorlat irodalomra nézve, annak egyszerű átnézése után is, nemcsak nyereségnek, de szükségletet pótló hasznos és érdemes munkának kell tekintenünk.

Felesleges dolog volna jelezni azt, hogy e mű komoly tanulmány, tapasztalat és gyakorlati munkálkodás gyümölcse. Ismerte e mű írója is Nagy László vezérkönyvét a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításához, de ez, úgy az ő, mint a számos tanfőfély által tett tapasztalatok után, olyannak találtatott, mely az okszerűen vezetett tanításnak semmiképen meg nem felelhet, sikeresen nem használható, ha csak át nem dolgozzák újra, vagy egy, a paedagogia követelményeinek megfelelőbbet nem írnak.

Ezen művének bevezetés az az értekezés, melyet a népnevelők budapesti egyesülete 50 forint pályadíjjal tüntetett ki a múlt év folyamán. Ez értekezésben indokoltan találjuk felfejtve azon okokat, melyek miatt ma a Nagy László könyvét sikeresen nem használhatjuk. Nem levonni kíván e bírálatával azon mű értékéből, mert hiszen az a mű annak idejében ezen tanág irodalmában a legsikerültebb munka volt, csak hiányainak és fogyatékoságainak bemutatásával igazolni akarja az eddig tett bírálatokat, melyek átdolgozását óhajtották.

Egy szerkesztendő vezérkönyv irányelveit, a következő öt pontban foglalja össze:

I. „Több irányú levén a cél, első elv, hogy a b.-és ért.-gyakorlat legyen sokoldalúlag képző.“ Vagyis legyen ez oktatási eszköz a testi, értelmi, kedélyi, erkölcsi nevelés és nyelvképzés elérésére. A leírások mellett használjuk az elbeszéléseket is, gyakoroljuk mindenik érzéket, minden tantárgyat hozunk ezzel szoros összeköttetésbe.

II-ik elv, „mint minden oktatás, úgy legyen ez is fokozatosan fejlesztő, egyénhez mért.“ A beszéd- és értelemgyakorlatok anyaga két koncentrikus körre osztassék fel, még pedig úgy, hogy az I. osztályban az általánosabb egyszerűbb és könnyebb, a II.-ban a részletesebb, összetettebb, nehezebb, elrejtettebb oldalról való ösmertetése, illetve kibővítése legyen azon tananyag, mely az I. o-ban már feldolgoztott.

III. „Az élet célja az angol helyes felfogás sze-

*) Kapha'ó szerzőnél Losonczon, 1887. (128 old. ára 80 kr.)

rint nem a tudás, hanem a cselekvés" — szól Felméri. „A test állapota nagy befolyást gyakorol az erkölcsi érzületre" — mondja Currie J. A beszéd- és ért. gyakorlatok tanítása jelentőségét avval mozdítjuk elő leg-hathatósabban, ha az értelem mivelése mellett a testi nevelésről sem feledkezünk meg.

IV. „A b.- és ért.-gyakorlat neveljen kedélyileg és erkölcsileg. Legyen az oktatás igaz, szép, jó és valóságos."

V. A nyelvképzést hathatósan mozdítsa elő.

Ezen öt irányelv felállításának szükségessége indokolva van az értekezésben. Művében ezen irányelvek gyakorlati alkalmazását rakja le. „Megjegyzések, utasítások" című fejezetében a könyv berendezésére vonatkozóan tett megjegyzéseit mondja el s utasításokat ad annak miként való használására.

Minden tananyagot részletesen nem dolgozott fel, e helyett példákat, utasításokat ad a feldolgozás mikéntjére vonatkozóan. A természeti és helyi viszonyok határozzák meg általában a tananyag mennyiségét, miért a tanítónak feladata némi törlés vagy pótlás által eszközölni az egymásutánban közölt tananyag rendjében olykor szükséges változtatásokat.

A tananyagot úgy rendezte művében, hogy a közvetlen szemléltetés nehézségeibe nem ütközik. Utasítást ad, miként kell szemléltetni, miként kell használni a képet, hogyan kell felismertetni a kép életét?

A beszédképesség fejlesztésére vonatkozóan adott utasításai valóban nagybecsűek. Alig ismerünk művet, mely kiterjeszkednék arra, hogyan kell a hibás beszédet, hebegést, dadogást, selypítést lassan és fokozatosan javítani.

A kézügyesség gyakorlására a rajzolás és írás mellett több eszközt tart szükségesnek és czélserűnek. Így legyenek az iskola udvarán homok buczkák, melyekbe a gyermekek egyet- s mást csinálhassanak, vételessék fel az anyaggal való foglalkozás, papír-fűzés, borsó-munka és a hol a fenyőfa könnyen hozzá férhető, ott a fiúkhoz vitessék be az egyszerűbb tárgyak faragása.

A lehetőleg mentől több kirándulás tételessék a szabadba a közvetlen szemlélet és iskolai egészségügy tekintetéből.

A tananyag úgy osztassék be, hogy az egymásból folyó és összekapcsolható legyen. A II. osztály tananyagának tárgyalása egyezék meg nagy részben az I. osztályéval.

E megjegyzéseket és utasításokat egy tanóra menetének leírása követi, mely után következik az I. osztály tananyaga 33, a II. osztályé 34 hétre felosztva, a következő főbb czimek alatt:

I. osztály. Beiratás, szoktatás, tájékoztatás bent, udvaron, kertben. Iskolai butorok, taneszközök. Az idő, karácsony. Lakás, épület, család, étel, ital, ruházat, álm, egészség. A tűz. Szelid és vad állatok. Tavasz, huzvét. A határ, föld, ág, község, nyár, pünkösd.

Ez volna röviden a mű tartalma; s ha még hozzá vesszük a tárgyak ismertetéséhez kapcsolt meséket, verseket, imákat, dalokat és közmondásokat, melyek legkiválóbb mesegyűjteményeinkből, legjelesebb költőink műveiből (Czuczor, Kisfaludy K., Petőfi, Arany, Tompa, Bajza, stb.) vannak kiválogatva, vázlatosan elmondtuk a tartalom összegét.

A felvett tananyag teljesen megfelel a miniszteri tanterv kívánalmainak. Feldolgozását illetőleg — sike-

rült munkának kell mondanunk. Elenyészttette azon kifogásokat, melyeket Nagy László vezérkönyve ellen emeltek tanítóink. Tanmenete koncentrikus modorban van feldolgozva, a mi az I. osztályban van felvéve, a II. osztályban ugyanazon tananyag van felvéve részletesebben, bővebben. A közvetlen szemléletet kívánja alkalmazni minden lehető esetben. Irodalmunk gyöngyeiből összeválogatott meséi, versei és elbeszélései nem a tanulás kedvéért vétettek, de megbeszélendő feladványokul.

És ha az egymásból folyó előadást tekintjük, e mű megírását haladásnak kel tekintenünk a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása terén. Haladás e mű ezen tárgy tanításának előbbrevitele tekintetéből.

Bár tudjuk jól, hogy eddig e tanág irodalmában egyik legkiválóbb alkotást használták iskoláinkban, a Nagy Lászlóét, de ha vizsgáljuk a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításának fejlődését és irodalmát, úgy találjuk, hogy Nagy László könyve e tárgy tanítására nézve az első mű. Az előtte létezett művek egyike sem felelt meg teljesen a hozzákötött várakozásoknak. Veres László „vezérkönyve a Beszéd- és értelemgyakorlat tanítására," Szőnyi Pál „Alaktana," Fellner László „Szemléltető"-je, Hegedüs Lászlónak 1853-ban megjelent munkája: „Elemi oktatás beszéd-, írás- és olvasásban" csak előkészítő művek valának egy teljesebb, önállóbb mű megalkotásához. Nagy L. műve új szakaszt nyitotta meg a beszéd- és értelemgyakorlati irodalomban, úgy de a próba, a több évi használat hiányokat tapasztalt benne, ezeket javította ki Peres Sándor ezen művével s adott oly művet az értelmes tanítóságnak, melynek okszerű használatával jóval több és maradandóbb eredményt lehet felmutatni, mint lehetett a Nagy L. könyvével.

Jóllehet minden tekintetben utasításait, ajánlásait sokan nem fogják követni, mert iskoláink berendezése, felszerelése s még sok más egyéb gátolja például csak a kézügyesség gyakorlására vonatkozóan tett nézeteit érvényre emelni, de ez a mű értékéből le nem von, sőt arról győz meg, hogy szerzője e tárgyat évek óta tanulmány tárgyává tévén, úgy találta, hogy ennek sikeres tanítása ezek felvételét is szükségessé teszi.

Ennyit kívántam e műről jelenben elmondani. Egyszerű átolvasása örömmel töltötte el lelkemet, pótolva, helyesen beosztva és feldolgozva találtam benne azt a tananyagot, melyet népiskoláinkban a „beszéd- és értelemgyakorlat" neve alatt tanítunk.

Én hiszem és megvagyok győződve, hogy ennek használata népiskoláinkban áldásosan fogja meghozni megérdemelt jutalmát.

Bizonynyal a gyakorlat fog e műre vonatkozóan a legigazabb itéletet mondani, a mely hitem szerint méltó lesz e derék munkához.

A legmelegebben ajánlom e művet minden elemi népiskola számára megvételre úgy, mint használatra, mert ennek megjelenését haladásnak tartom a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása terén.

S. J.

EGYESÜLETI ÉLET.

A kolozsmegyei tanítótestület mócsi fiókköre f. hó 8-án, az elnök betegsége miatt, egy kissé későre tartotta meg Vajda Kamaráson az ev. ref. iskola helyisé-

gében jelen tanévi II. rendes közgyűlését. A köri tagok — kevés kivétellel — szép számmal jelentek meg.

Máthé János, a kör elnöke, csinos beszédben üdvözölve a kör tagjait d. e. 10 órakor nyitotta meg a gyűlést.

Mivel a helyi körülmények miatt a vizsgát Vajda-Kamaráson még május hóban meg kellett tartani, Zabolai Mihály köri tag mintatanítása ezúttal elmaradt. A mult gyűlés jegyzőkönyve felolvastatván, kevés változtatással hitelesített.

Ezután Binder János, köri tag vitatételének a felolvasása következett volna, de, minthogy a felolvasó nem jelent meg, a jövő gyűlésre halasztatott.

Gaal István köri tag szépen szavazta el Szász Károly „Hunyadi László“ című költeményét. Sinczki Julia köri tag felolvasása, mivel az illető nem volt jelen, szintén a jövő gyűlésre halasztatott.

Ezután Járai Márton, köri jegyző, tartott felolvasást „Vörösmarti Mihály emlékezetről.“ Bevezetésében nagy költőnk elődjéről emlékezett meg, majd élénk vonásokban adta elő Vörösmarti sok oldalú munkásságát és ismertette kitünőbb műveit.

A gyűlés hosszas és beható bírálat után úgy a Gaal István szavallatát, mint a Járai Márton felolvasását sikerültnek nyilvánította és mindkét tagnak fáradságáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

Majd a tantestülettől érkezett ügyszerűsítések vétettek tárgyalás alá és intéztettek el.

Következett ezután a tisztújítás. Elnök megköszönvén a maga- és a jegyző nevében a kör bizalmát, lemond és kéri a kört, hogy válasszon korelnököt. Korelnökké egyhangúlag Márton József tagtárs választotta meg.

A gyűlés a korelnök ajánlatára ismételt megválasztja a régi tisztviselőket, de miután Járai Márton lemond a jegyzőségről: a kör egyhangúlag Gaal Istvánt kiáltja ki jegyzőül.

Az elnök megköszönve a kör megtisztelő bizalmát, mivel az idő már nagyon előre haladott, felfüggesztette a gyűlést. Gyűlés után Zabolai Mihály szíves meghívására az ő vendégszerető házához mentünk ebédre. A vidám és kedélyes ebédet pohárköszöntők fűszereztek, melyek közül az elsőt az elnök mondotta meg. Közszereplésben és tiszteletben álló tanfelügyelőjére. Az ebéd végeztével a gyűlést folytattuk. Mivel az idő rövidege miatt a tantestülettől kiküldött módosított alapszabályokat tárgyalás alá nem vehettük, a jegyző ajánlatára azt határoztuk, hogy az elnök hívjon össze f. évi július hó 3-án délutánra rendkívüli gyűlést a mócsi állami iskola helyiségébe, a midőn az említett alapszabályok tárgyalása után meg fog határozatni a meg a jövő őszi gyűlés helye és programja is.

Ezzel délután 5 órakor elnök megköszönve a tagok érdeklődését a gyűlést bezárta. A köri tagok a legjobb barátságban váltak el egymástól.

Mócsan, 1887. június hó 10-én.

Gaal István,
köri jegyző.

I R O D A L O M.

Magyarország története. Népiskolák számára. Irta: dr. Török István kolozsvári ref. tandır.

A könyv, mely a népiskolák két felső osztálya számára készült, 122 lapra terjed, melyből 10 a magyar alkotmány mai állapotának az ismertetésére esik.

Három részre oszlik fel. E részek a következők: I. Rész. Terjed a húnoktól III. Endréig. II. Rész. A különböző családokból származott királyok kora 1301—1526. III. A Habsburgházából származott királyok korszaka. Vegül ismertetve van röviden a magyar alkotmány mai szervezete.

A fölvetett események, mint a felosztásból előre is gondolni lehet, időrendben vannak tárgyalva. Az anyag a mohácsi vészig rövidebben és egyszerűbben van előadva, mint azon innen. A második és harmadik részben nemcsak a cikkek terjedelmesebbek, hanem a mondatok is hosszabbak. A tárgyalásban ez az eljárás onnan van, hogy szerző alkalmazkodott a fejlettségi fokához azoknak a különböző osztályú tanulóknak, a kiknek számára könyvét írta. Lehetetlen el nem ismerni, hogy szerző ezen eltérését igen helyesen és tapintatosan alkalmazta. Ugyanis egyfelől a kisebb tanulók a rövidebb cikkeket és mondatokat jobban megértik és könnyebben felfogják, másfelől a nagyobb tanulóknak könnyű szerével tudnak boldogulni a hosszabb cikkekkel és mondatokkal, a melyek próbára teszik ugyan felfogásukat és beszédképességüket, de fejlesztik is egyúttal mind a kettőt. Nagyon jól tennék mindazok a tankönyvírók, a kik különböző osztályú és fejlettségű tanulók számára a tananyagot egy és ugyanazon könyvben tárgyalják, ha ezt az eljárást hiven követnék.

Az események leírásánál kellő figyelem és gond van fordítva arra, hogy a nagyobbak és fontosabbak terjedelmesebben adatnak elő, a kiválóbb egyéniségek inkább vannak méltatva, mint a kevésbé fontosak és kiválók. I. István, IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi János és Hunyadi Mátyásról bővebben szól szerző, mint más kevésbé jelentékeny egyénekről. Nem elégszik meg az általános kifejezésekkel, hanem igyekszik, a hol szükségesnek tartja, részletesen kifejteni tárgyát. Midőn a Kún László zavaros és belső vizályokba merült szomorú koráról beszél, jellemzésül előadja az ország első tisztviselőjének, a nádornak, garázdá magaviseletét és iszonyú dúlásait.

Innen van az a körülmény, hogy a könyv kevesebb eseményt ölel fel, mint a többiek. Ezt azonban korántsem lehet bibául róni fel, sőt ellenkezőleg érdemül kell tulajdonítani, mert így inkább meg lehet közelíteni a népiskolai történettantás czélját, mint amugy. Nem hallgathatom el azonban azt, hogy némely helyen nem ártott volna kissé részletesebben tárgyalni azokat az eseményeket, a melyek a gyermeki kedélyre nagyobb és maradandóbb hatással vannak, mint pl. az összeesküvés I. István ellen és a várkonyi jelenet. Szerző ezen eljárása menthető azzal, hogy az idő rövidege nem engedi meg az ilyen események fölvetését. E hiányon különben könnyen segíthet az ügyes tanító az olvasókönyvvel, a melyet a tanítással párhuzamosan igen czélszerűen és szép sikerrel lehet e tekintetben felhasználni.

A tények a történelmi valósághoz hiven vannak előadva.

Fölhasználta szerző művében a magyar történelmi kutatás legújabb vívmányait, pl. I. István, III. Endre, Szigetvár ostromának és Budavár visszavételének a tárgyalásánál.

Világtörténelmi esemény van fölveve ugyan a tárgy keretében, de nem sok. A keresztes hadjáratok czélja, a

Folytatás a mellékleten.